

SIMBOL ȘI METAFORĂ: PATRIMONIUL ANTIC ȘI EVOLUȚII SEMANTICE

PIESE DE PODOABĂ DIN PERIOADA FINALĂ A EPOCII BRONZULUI ȘI ÎNCEPUTUL EPOCII FIERULUI ÎN OLTENIA ȘI ZONELE ÎNVECINATE

Simona LAZĂR*

Abstract: In the upper part of the lower Danube interfering influences which are visible in different directions through the Late Bronze and Early Iron Age communities, all of which contributed to the manifestations of the material culture originality. The present paper analyzes the main types of ornaments, bracelets, pins, fibulas and rings buckle particular for South Western Romanian space during Late Bronze Age and Early Iron Age. Each category is accompanied by a list and a map of archeological finds.

Keywords: Late Bronze Age, Early Iron Age, South-Western Romania, ornaments.

În Oltenia și zonele învecinate, sudul Banatului, nord-vestul Bulgariei și nord-estul Serbiei, la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului, întâlnim o serie de obiecte de podoabă, dintre care o atenție deosebită trebuie să acordăm brățărilor, acelor, fibulelor și inelelor de buclă. Spațiul care face obiectul studiului nostru nu se remarcă în mod deosebit printr-o bogăție a descoperirilor de obiecte din metal, mai ales dacă vom compara situația de aici, cu cea din alte zone, precum Transilvania sau ținuturile din bazinul Dunării Mijlocii. Pe de altă parte însă, varietatea tipologică a pieselor descoperite în zona de față ne prezintă în mod sugestiv o imagine complexă. Aici, în partea superioară a bazinului Dunării de Jos, se interferează influențe exercitate din direcții diferite, recepționate de comunitățile Bronzului târziu și ale secolelor următoare, care, toate, contribuie la nota de originalitate a manifestărilor culturii materiale. Vom analiza în continuare principalele tipuri de obiecte de podoabă, caracteristice spațiului nostru, pentru perioada de la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului.

* cercetător științific III doctor în cadrul Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S.Nicolăescu-Plopșor”, Craiova.

Brățări

Brățările cu capetele desfăcute și subțiate, pot fi lucrate din sârmă cu secțiunea rotundă, cum este fragmentul din necropola de tip Gârla Mare de la Balta Verde¹, cu secțiunea ovală, cum sunt cele de la Moldova Veche², sau cu secțiunea plan-convexă, ca cele două fragmente găsite în două morminte diferite din necropola de la Cârna³, asemănătoare cu alte piese fragmentare găsite tot în morminte la Moldova Veche⁴ și datate de Mircea Petrescu Dîmbovița în Br. D. Majoritatea brățărilor sunt decorate cu motive gravate. Marea varietate a acestei motivistici și faptul că aproape nici un exemplar nu este foarte asemănător cu altul, face imposibilă gruparea ornamentelor pe criterii tipologice.

Tipul de brățară lucrat din bară plată de bronz, cu capetele desfăcute și subțiate, ornamentat cu nervuri reliefate, dispuse orizontal, este întâlnit la Ostrovu Mare⁵, într-o descoperire mai veche, dar și într-un mormânt de incinerare din necropola de la Vrșac⁶. Petrescu Dîmbovița datează acest tip într-un interval larg cuprins între bronzul mijlociu și începutul epocii fierului.

Brățări lucrate din bară cu secțiunea rombică, cu capete desfăcute și subțiate, care pot fi simple, sau decorate cu grupuri de linii, precum cea amintită mai sus ca provenind de la Balta Verde, în necropola de tip Gârla Mare, sunt prezente pe o arie mare, care cuprinde necropola de la Beograd – „Karaburma”⁷ și așezarea de la Gomolava în Serbia, dar și situri din Ungaria și Slovenia⁸.

La Gubauca⁹, jud. Dolj, în așezările Verbicioara, unde s-au efectuat sondaje, au fost găsite două brățări de aur ce au fost datate la sfârșitul epocii bronzului¹⁰. Brățările din necropola de la Hinova¹¹ sunt prezente la Cornuțel , dar și în depozitul de la Șpălnaca.

¹ D. Berciu, E. Comșa, *Săpăturile de la Balta Verde și Gogoșu (1949 și 1950)*, în *Materiale* 2, 1956, pl. 39/3.

² M. Petrescu Dîmbovița, *Der Arm-und Beinschmuck in Rumänien*, PBF. X, 4, Stuttgart, 1998, pl. 98/1260-1261.

³ Vl. Dumitrescu, *Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Cârna*, București, 1961, pl. 168/6, 7.

⁴ M. Petrescu Dîmbovița, *op. cit.*, p. 139-140, 166-168, pl. 117/1572, 145/1964, 146/1980.

⁵ D. Berciu, *APO*, p. 136, 138, fig. 170/5; Idem, *Catalogul Muzeului arheologic din Turnu Severin*, în *Materiale*, I, 1953, p. 625, fig. 14/4, pl. 35/9.

⁶ R. Rašajski, *Starinar*, 39, 1988, 21, 25, nr. 46, fig 46; S. Hansen, *Studien zu den Metaldeponierungen während der älteren UFZ zwischen Rhonetal und Karpatenbeken*, UPA, 21, 2, 1994, p. 574, nr. 334.

⁷ J. Todorović, *Praistoriska Karaburma II*, Beograd, 1977, p. 139.

⁸ M. Șandor Chicideanu, *Cultura Žuto-Brdo Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea mijlocie și inferioară*, Cluj, 2003, p. 152.

⁹ D. Berciu și colaboratori, *Șantierul arheologic Verbicioara*, în *SCIV*, 2, 1951, p. 243; S. Lazăr, *Contribuții la repertoriul arheologic al județului Dolj*, „Arhivele Olteniei”, SN, 14, 1999, p. 29.

¹⁰ D. Berciu și colab. *op.cit.*; G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei*, Craiova, 2004, p. 84.

În ceea ce privește distribuția brățărilor, în lucrarea noastră le abordăm mai ales din punctul de vedere al funcției de podoabă nu și al varietății tipologice. Se remarcă totodată și prezența mai multor depozite constituite majoritar sau exclusiv din brățări. Acestea se concentrează pe o arie relativ restrânsă în nordul Serbiei (numai în zona Požarevac s-au descoperit patru astfel de depozite) și pe Dunăre (la intrarea în Clisură și la Orșova).

Prezentăm mai jos lista bățărilor descoperite în aria de studiu, cu precizarea că cifrele corespund punctelor cartate pe Harta nr 1.

1. Armeniș, jud. Caraș Severin, R.
2. Balta Verde, jud. Mehedinți, R.
3. Bâlvănești, jud. Mehedinți, R.
4. Beograd-Autokomanda, S.
5. Berzasca, jud. Caraș Severin, R.
6. Bocșa Montană, jud. Caraș Severin, R.
7. Boljetin, S.
8. Borjas I Cetate, Novi-Becej, S.
9. Bradarac I, Pozarevac, S.
10. Bradarac II, Pozarevac, S.
11. Brajkovic, S.
12. Brestovik I, Grocka, S.
13. Brestovik II, Grocka, S.
14. Brestovik III, Grocka, S.
15. Brestovik IV, Grocka, S.
16. Caransebeș, jud. Caraș Severin, R.
17. Cârna-Grindul Tomii, jud. Dolj, R.
18. Cornuțel, com. Păltiniș, jud. Caraș Severin, R.
19. Cozla, județul Caraș Severin, R.
20. Dalci, județul Caraș Severin, R.
21. Desa, județul Dolj, R.
22. Donji Petrovci II, Ruma, Pecinci, S.
23. Drenkova, S. (nu s.a cartat).
24. Futog, Novi Sad, S.
25. Gaj, Kovin, S.
26. Gornji Milanovic, S.
27. Hetin, Zitiste, S.
28. Hinova, jud. Mehedinți, R.
29. Insula Banului, jud. Mehedinți, R.
30. Jakovo, Beograd Zemun, S.
31. Jarak I, Hrtovci, Sremska Mitrovica, S.
32. Jarak II, Hrtovci, Sremska Mitrovica, S.
33. Kamenovo, S.
34. Kasidol Pozarevac, Pozarevac, S.
35. Klenje, Golubac, S.
36. Kličevac I, Požarevac, S.
37. Kličevac II, Požarevac, S.

¹¹ M. Davidescu, A. Vulpe, *The urnfield in Hinova, Mehedinți county*, „Dacia”, NS, 54, 2010.

38. Krčedin II, Srem, S.
39. Krčedin I, Srem, S.
40. Kupinovo, Srem, S.
41. Leskovo, Majdanpek, S
42. Liubcova Țiglărie, com. Berzasca, jud. Caraș Severin, R.
43. Mali Zam, Vrsac, S.
44. Male Livadice, S.
45. Markovac-Grunjac, Vrsac, S.
46. Markovac-Leskovica, Vrsac, S.
47. Markovac-Urvina, Vrsac, S.
48. Mesic-Supaja, Vrsac, S.
49. Moldova Veche I, localitate componentă a orașului Moldova Nouă, jud. Caraș Severin, R.
50. Moldova Veche II, localitate componentă a orașului Moldova Nouă, jud. Caraș Severin, R.
51. Moldova Veche, localitate componentă a orașului Moldova Nouă, jud. Caraș Severin, R.
52. Novi Kostolac, Pozarevac, S.
53. Novi Kostolac II, Pozarevac, S.
54. Obrež, S.
55. Ocna de Fier, com. suburbană a orașului Bocșa, jud. Caraș Severin, R.
56. Oltenia, R.
57. Orșova, jud. Mehedinți, R.
58. Ostrovu Mare, jud. Mehedinți, R.
59. Ostrovu Mare, jud. Mehedinți, R (tezaur).
60. Pancevo I, S.
61. Pancevo II, S.
62. Pečinci, Sremska Mitrovica, S.
63. Petroșnița, com. Bucoșnița, jud. Caraș Severin, R.
64. Pojejena, jud. Caraș Severin, R.
65. Portărești, jud. Dolj, R.
66. Sacoți, satul Milostea, com. Slatioara, jud. Vâlcea. R.
67. Stari Kostolac, Požarevac, S.
68. Sviloš, Novi Sad, S.
69. Tamasfálva, Vrsac, S.
70. Tigvaniu Mare, jud. Caraș Severin, R.
71. Tirol, jud. Caraș Severin, R.
72. Topolnica, Majdanpek, S.
73. Vinča I, Belgrad, S.
74. Vinča II, Belgrad, S.
75. Vărbica, Pleven, B.
76. Vojilovo, Golubac, S.
77. Vrșac, Majdan, S.
78. Vrșac-Kozluk, S.
79. Pescari, jud. Caraș Severin, R.

Ace

Ace cu cap sferic, de tip *Kugelkopfnadel* sunt menționate în Oltenia ca fiind găsite, unul în zona Cladova¹², iar alte două la Ostrovu Mare¹³. Piese similare au mai fost întâlnite la Cruceni și în aria Otomani, dar sunt prezente începând din Bronzul mijlociu (Br A2 și B), până la sfârșitul epocii bronzului. De asemenea, pentru acul decorat din M 45 de la Hinova, de tip *Kugelkopfnadel*, pot fi citate ca analogii exemplare Topolnica și Gradac¹⁴, aceste piese fiind relativ numeroase în zonele învecinate, ele datând din perioada *Urnenfelderzeit* timpurie, respectiv (Br D/Ha A). J. Řihovský le încadrează în categoriile *Spindelkopf*- sau *Zwiebelkopfnadeln*¹⁵, ele regăsindu-se până mai târziu în Ha B, (tipul Rohod-Szentes)¹⁶

La Cruceni, în M 101, *Kugelkopfnadel* sunt asociate cu ace cu capul în formă de aripioare, de tip *Flügelkopfnadel*¹⁷. Acest din urmă tip de ac are o răspândire și o durată de timp mai limitată, fiind important pentru datarea primei faze a ceramicii din necropola de la Cruceni, respectiv perioada MD II/III după cronologia lui Hänsel¹⁸.

Acele cu capul în forma de „bătă” (*Keulenkopfnadel*), datate cu precădere în perioada Ha A, sunt prezente în inventarul urnelor de la Ticvaniu Mare, dar și în depozitul de la Cornuțel (Pl. 99). Cele cu capul în formă de cui, *Nagelkopfnadel* (cunoscute și sub numele de *Petschaftkopfnadel*, sau *Scheibenkopfnadel*) au fost găsite în zona Orșovei (la Moldova Veche)¹⁹ și la Periam²⁰, jud. Timiș, iar la sud de Dunăre la Balej²¹ și Vatin²², unde au fost datate în perioada Br.C2-D.

Piesele de tipul *Rollenkopfnadel*, numite și ace cu capul răsucit, au fost găsite în zona de care ne ocupăm la Portărești²³, județul Dolj, în incinta cetății

¹² D. Berciu, *Catalogul Muzeului arheologic din Turnu Severin*, în „Materiale”, I, 1953, p. 626.

¹³ Idem, *APO*, 1939, p. 138, fig 170/3-4; Idem, „Materiale”, I, 1953, p. 623.

¹⁴ R. Vasić, *Die Nadeln in Zentralbalkan*, PBF XIII, 11, Stuttgart, 2003, p. 55 urm și tabelul final.

¹⁵ J. Řihovský, *Die Nadel in Westungarn*, PBF XIII, 10, München, 1983, p. 40 urm.

¹⁶ Idem, *Die Nadel in Westungarn*, PBF XIII, 10, München, 1983, p. 23, pl. 31-34A).

¹⁷ O. Radu, *Cu privire la necropola de la Cruceni*, în SCIV 24, 3, 1973, p. 506, fig. 9, 7.

¹⁸ B. Hänsel, *Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit in Karpatenbecken*, Bonn, 1968, p. 201 (lista 75), pl. 4, 42 (Nagyhangos).

¹⁹ D. Popescu, *Die frühe und mittlere Bronzezeit in Siebenbürgen*, București, 1944, p. 128 urm, fig. 56.

²⁰ *Ibidem.*, pl. 56/5

²¹ E. N. Cernyh, *Gornoe delo i metallurgija v drevnejšrj Bolgarii*, Sofia, 1978, fig. 66/14-15.

²² B. Hänsel, *op cit.*, pl. 15/25

²³ C. M. Tătulea, *Cercetări în așezarea hallstattiană timpurie de la Portărești, județul Dolj*, Thraco-Dacica, 3, 1982, p. 126.

hallstatiene timpurii și la Ocelele Mari Cărpiniș²⁴, jud. Vâlcea (un ac întreg și unul fragmentar). La sudul Dunării piese similare s-au descoperit în așezarea de la Balej²⁵, Bulgaria și cea de la Mala Vrbica-Livade²⁶. Ace de acest tip sunt atestate în toate perioadele începând din eneolitic până în prima epocă a fierului. Pentru perioada de care ne ocupăm aici, ele au fost găsite în aria culturii Noua și în depozitele de la Uioara, județul Alba, Gușterița, județul Sibiu sau Gad, județul Timiș, depozite din perioada Ha. A²⁷.

Ace cu capul în formă de păstaie, *Hülseknopfnadel*, întâlnim la Liubcova²⁸ și la Vrșac²⁹, unde au fost datate în MD I (după B Hänsel), ținând cont doar de context. Un ac asemănător, găsit la Gârla Mare, între km fluviali 839-840, era lucrat din sârmă de bronz cu secțiunea rectangulară³⁰. În sfârșit, prezența unui ac de tip cipriot (*Schleifennadel*) în inventarul unui mormânt cu scheletul în poziție chiricită, aflat în condiții nu foarte clare în situl eponim al culturii Verbicioara³¹, ar putea sugera datarea respectivei descoperiri la sfârșitul epocii bronzului, în perioada contemporană siturilor de tip Noua (morminte și „cenușare”), în cadrul cărora astfel de piese sunt destul de frecvente.

În ciuda diversității formale a acestor descoperiri din zona de studiu, valoarea lor din perspectivă cronologică este extrem de redusă. Toate tipurile prezente în arie au o durată de utilizare foarte lungă și se încadrează aproximativ pe întreaga perioadă pe care o studiem, fiind deci puțin sensibile în ceea ce privește datarea.

Singurul tip de ac, care ar putea genera discuții din punct de vedere formal, este cel reprezentat în forma de turnare găsită pe Insula Banului. Acestea nu i s-au găsit însă analogii directe³² și prin urmare nu poate să modifice încadrarea propusă pentru această descoperire. Doar o vagă asemănare prezintă un ac din depozitul de la Topolnița, depozit care conține și o spadă de tip Rigsee și este datat prin urmare în Br. D sau Ha. A.

Prezentăm mai jos lista acelor descoperite în aria de studiu, cu precizarea că cifrele corespund punctelor cartate pe Harta nr. 2.

1. Balej, Mihajlovgrad, B.

²⁴ Gh. Petre Govora, *O preistorie a nord-estului Olteniei*, Râmnicu Vâlcea, 1995, p. 55, pl. 7/3.

²⁵ E. N. Cernyh, *Gornoe delo i metallurgija v drevnejšrj Bolgarii*, Sofia, 1978, fig. 66/14-15.

²⁶ M. Șandor Chicideanu, *op. cit.*, p. 151.

²⁷ M. Petrescu Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, 1977, pl. 144/7, 160/9, 268/28.

²⁸ M. Șandor Chicideanu, *op. cit.*, p. 149.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Catalogul expoziției *Sfârșitul epocii bronzului în sud-vestul României. Cultura Gârla Mare*, Sibiu, 7-30 iunie 2007, Craiova, p. 42, nr. 122.

³¹ D. Berciu, „Dacia”, NS 5, 1961, p. 146, fig. 16, 1.

³² O discuție detaliată se poate vedea la Hänsel, *op. cit.*, care ajunge la concluzia că piesa pare a sugera o apropiere față de acele de tip *Zwibelkopfnadel* (ace cu capul în formă de ceapă).

2. Boljetin, S.
3. Borjas I, Cetate, Novi-Becej, S.
4. Bradarac I, Pozarevac, S.
5. Bradarac II, Pozarevac, S.
6. Brestovik I, Grocka, S.
7. Brestovik III, Grocka, S.
8. Cladova, jud. Mehedinți, R.
9. Cornuțel, com. Păltiniș, jud. Caraș Severin, R.
10. Cruceni, com. Foeni, jud. Timiș, R.
11. Donji Petrovci II, Ruma, Pecinci, S.
12. Futog, Novi Sad, S.
13. Gârla Mare, jud. Mehedinți, R.
14. Gârla Mare, jud. Mehedinți, R.
15. Ghidici, Balta Țarova I, jud. Dolj, R.
16. Hajdukovo, Subotica, S.
17. Insula Banului, jud. Mehedinți, R.
18. Jakovo, Beograd Zemun, S.
19. Klenje, Golubac, S.
20. Kličevac I, Požarevac, S.
21. Krčedin II, Srem, S.
22. Liubcova, com. Berzasca, jud. Caraș Severin, R.
23. Mala Vrbica-Livadice, Kladovo, S.
24. Male Livadice, S.
25. Markovac-Grunjac, Vrsac, S.
26. Markovac-Urvina, Vrsac, S.
27. Moldova Veche I, localitate componentă a orașului Moldova Nouă, județul Caraș Severin, R.
28. Moldova Veche II, localitate componentă a orașului Moldova Nouă, județul Caraș Severin, R.
29. Novi Kostolac, Pozarevac, S.
30. Ocele Mari-Cărpiniș, jud. Vâlcea, R.
31. Orșova, jud. Mehedinți, R.
32. Ostrovu Mare, jud. Mehedinți, R.
33. Padina, S.
34. Pancevo I, S.
35. Pečinci, Sremska Mitrovica, S.
36. Portărești, jud. Dolj, R.
37. Rogova, jud. Mehedinți, R.
38. Salakovac, Pozarevac, S.
39. Stari Kostolac, Požarevac, S.
40. Sviloš, Novi Sad, S.
41. Tamasfâlva, Vrsac, S.
42. Topolnica, Majdanpec, S.
43. Vatin, V.
44. Veliko-Središte III, Vrsac, S.
45. 44a Verbicioara, jud. Dolj, R.
46. Vojilovo, Golubac, S.
47. Vrșac, S.

Fibule

În lucrarea de față am urmat clasificările tipologice făcute de Tiberiu Bader pentru fibulele din România³³ și cea a lui Rastko Vasić pentru piesele din Serbia³⁴. Numărul descoperirilor de pe teritoriul României, din aria de studiu este sensibil mai redus față de cel din Serbia. Pentru sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului, o primă categorie de fibule ar fi cele în forma arcușului de vioară (*en violon* sau *Violinbogenfibel* sau *Drahtbügelfibel*), cunoscute și sub denumirea de tip „Peschiera”. Acestui tip îi aparține fibula din depozitul de la Sacoți și cea, probabil provenind tot dintr-un depozit, de la Moldova Veche. În schimb tipul respectiv, cu variantele sale, este larg răspândit de-a lungul Clisurii și în Serbia. Tot în Serbia, inclusiv de-a lungul Dunării, s-au descoperit exemplare al căror arc se răsuțește în forma cifrei 8 (Vajuga Pesak, Stari Kostolac, Vršac, etc) și care ar reprezenta variante ceva mai târzii (tipul Unterradl). Datarea acestor fibule cuprinde în general intervalul dintre secolele al XIII-lea – al XI-lea a. Chr., fiind considerate cele mai vechi forme.

Un alt tip de fibulă, reprezentat în Oltenia și Banat, la Orlea și la Liubcova – „Țiglărie”, este cel cu arcul lățit, în formă de placă ovală (*Blattbügelfibel*). Un exemplar foarte apropiat celui de la Orlea, a fost găsit la Krčedin, în Srem. Tot în Serbia, inclusiv de-a lungul Clisurii, s-au descoperit exemplare asemănătoare, spre exemplu la Mala Vrbica. Fibulele de tip Orlea sunt atestate și în sudul peninsulei balcanice, fiind descoperite în contexte databile în LH III C (secolul al XII-lea a. Chr.)³⁵.

Destul de numeroase în aria de studiu, sunt fibulele de tip *Posamenterie*, cele mai multe găsite în stare fragmentară (mai ales fragmente se sârmă răsucită spiralic). În nordul Dunării astfel de piese sunt prezente la Bocșa Montană, Caransebeș, Moldova Veche (depozit). În Serbia, sunt cunoscute exemplarele de la Kladovo, Vršac, Pančevo, Sečanj (Banat), Sviloš, Dobrinici și Pečinci, în Srem. Datarea acestui tip, inclusiv a variantelor sale, se întinde pe o durată mai mare ce cuprinde în general secolele al XII-lea – al X-lea a. Chr. Fragmentul de tablă de bronz, de formă ovală, descoperit pe Insula Banului, ar putea, potrivit autorilor săpăturii să provină de la acest tip de fibule, ceea ce n-ar contrazice nici datarea propusă de ei, dar nici pe cea propusă în lucrarea de față (sec. X a. Chr.). În sfârșit, din săpăturile de la Kalakača, provine un exemplar de fibulă cu arcul în formă de șa (*Sattelfibel*)³⁶. Respectivul tip a fost datat, prin analogii cu descoperiri funerare din Slovenia (Maria Rast), în Ha B2 (cca. sec. X-IX a. Chr.), dar și cu fibulele de la Bădeni, jud. Cluj și Racoș, jud. Brașov³⁷. Despre

³³ T. Bader, *Die Fibeln in Rumänien*, PBF. XIV, 6, München, 1983.

³⁴ R. Vasić, *Die Fibeln im Zentralbalkan*, PBF. XIV, 12, Stuttgart, 1999.

³⁵ T. Bader, *op. cit.*, p. 25 urm.

³⁶ P. Medović, *Kalakača. Naselje ranog gvozdenog doba*, Beograd, 1988, p. 205, fig. 208; R. Vasić, *op. cit.*, p. 27, pl. 7/99.

³⁷ Ursuțiu, în F. Costea, *Augustin-Tipia Ormenișului. Comuna Augustin, jud. Brașov. Monografie arheologică*, Brașov, 2006, p. 155 urm, pl. 31/2.

fibula de la Racoș, trebuie precizat că a fost găsită în context cu ceramică canelată de tip Mediaș.

În lucrarea de față n-am cartat și nici nu am discutat fibulele cu arcul răsucit în formă de ochelari (*Brillenfibel*), deși este posibil ca respectivul tip să apară în zona de studiu la nivelul descoperirilor de tip Gornea-Kalakača sau Insula Banului. Totuși, singurele contexte certe în care au apărut aparțin perioadei Basarabi.

În concluzie, deși fibula este frecvent considerată ca fiind o bună fosilă directoare din punct de vedere cronologic³⁸, totuși, piesele care au fost descoperite în perioada de timp și aria ce face obiectul de studiu al lucrării de față, pot fi utilizate doar în sens orientativ. Trebuie precizat, că cele mai multe exemplare din această categorie de artefacte provin din descoperiri izolate sau din depozite a căror datare, în context cu ceramica, nu poate fi foarte precisă, așa cum am accentuat în repetate rânduri.

Prezentăm mai jos lista fibulelor descoperite în aria de studiu, cu precizarea că cifrele corespund punctelor cartate pe Harta nr 3.

1. Bocșa Montană, jud. Caraș Severin, R.
2. Borjaș, S.
3. Brestovik, Grocka, S.
4. Caransebeș, jud. Caraș Severin, R.
5. Dobrinci Srem, S.
6. Donji Petrovci II, Ruma, Pecinci, S.
7. Drmno, Pozarevac, S.
8. Hajdukovo, Subotica, S.
9. Jakovo, Beograd Zemun, S.
10. Jarak Sremska Mitrovica, S.
11. Kalakaca, S.
12. Kladovo, Kjud, S.
13. Korbovo, Kladovo, S.
14. Krčedin II, Srem, S.
15. Liubcova Țiglărie, com. Berzasca, jud. Caraș Severin, R.
16. Mala Vrbica, Kladovo, S.
17. Markovac-Grunjac, Vrsac, S.
18. Moldova Veche II, jud. Caraș Severin, R.
19. Orlea, jud. Olt, R.
20. Pancevo I, S.
21. Pečinci, Sremska Mitrovica, S.
22. Popinci, Pecinci, S.
23. Pudarci, Smederevo, S.
24. Rudnik, Gornij Milanovac, S.
25. Sacoți, satul Milostea, com. Slatioara, jud. Vâlcea, R.
26. Sečanj, Banat, S.
27. Stari Kostolac, Požarevac, S.

³⁸ O. Dörrer, *Frühe Fibelformen und der Beginn der Basarabikultur in der Umgebung des Eisernen Tores*, Germania, 86, 2, 2008, p. 541-589, care se baza pe fibula *en violon/Violinbogenfibel*.

28. Sviloš, Novi Sad, S.
29. Vajuga Pesak, S.
30. Vinča, Belgrad, S.
31. Vršac, Majdan, Voj.
32. Vršac-Kozluk, Voj.

Inele de buclă

Clasificarea tipologică cea mai utilizată în analiza făcută inelelor de buclă este întocmită de Eugenia Zaharia³⁹, autoarea propunând trei variante: A – cu bucla rotundă, B – cu bucla ovală, C – cu capătul lățit în forma unei frunze.

Majoritatea pieselor de acest tip, cum ar fi cele de la Gruia, Ostrovu Mare, jud. Mehedinți, Plosca-Cabana de metal, județul Dolj, aparțin tipului B. Cunoaștem însă și inele de buclă lucrate din bronz descoperite la Orevița Mare⁴⁰, care au cele două părți laterale sub formă de frunze de salcie.

O altă piesă lucrată din aur, de la Bâlteni⁴¹, județul Gorj, pare a aparține variantei A. Un inel de buclă lucrat din aur a fost descoperit și la Verbicioara, în apropierea șanțului de apărare și a fost datat la sfârșitul epocii bronzului⁴². Trebuie precizat că tot din aur sunt și cele 11 piese deja amintite de la Ostrovu Mare⁴³, precum și inelul de buclă de la Velika Vrbica⁴⁴, Serbia.

³⁹ E. Zaharia, *Die Lockenringe von Sărata Monteoru und ihre typologischen und chronologischen Beziehungen*, Dacia, NS. 3, 1959, p. 103-134.

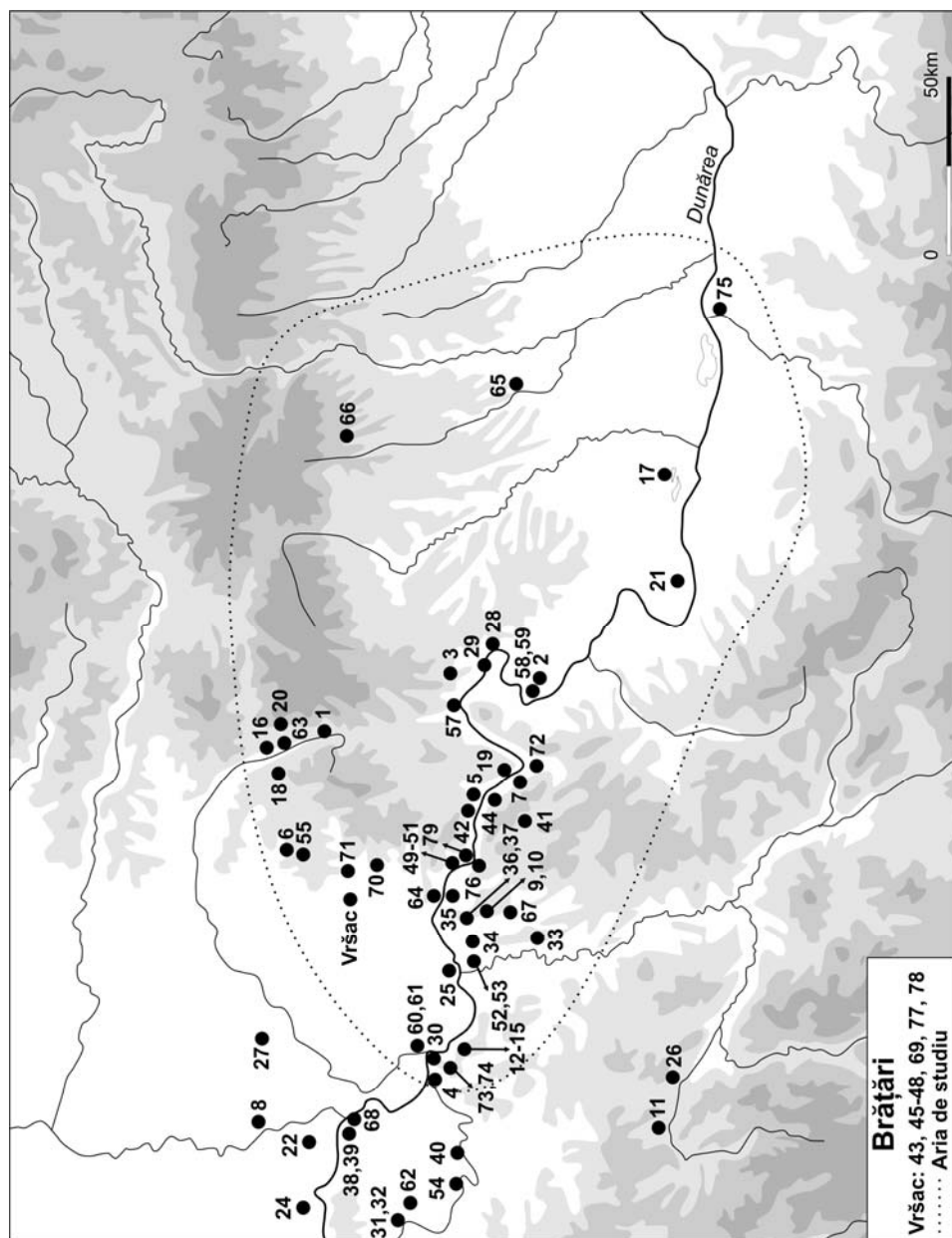
⁴⁰ G. Crăciunescu, *Cultura Verbicioara în jumătatea vestică a Olteniei*, Craiova, 2004, p. 84, pl. LXXII/7.

⁴¹ D. Berciu, *APO*, p. 287, nr. 3; D. Bondoc, *Tezaurul Muzeului Olteniei Craiova. Antichitatea*, Craiova, 2007, p. 7.

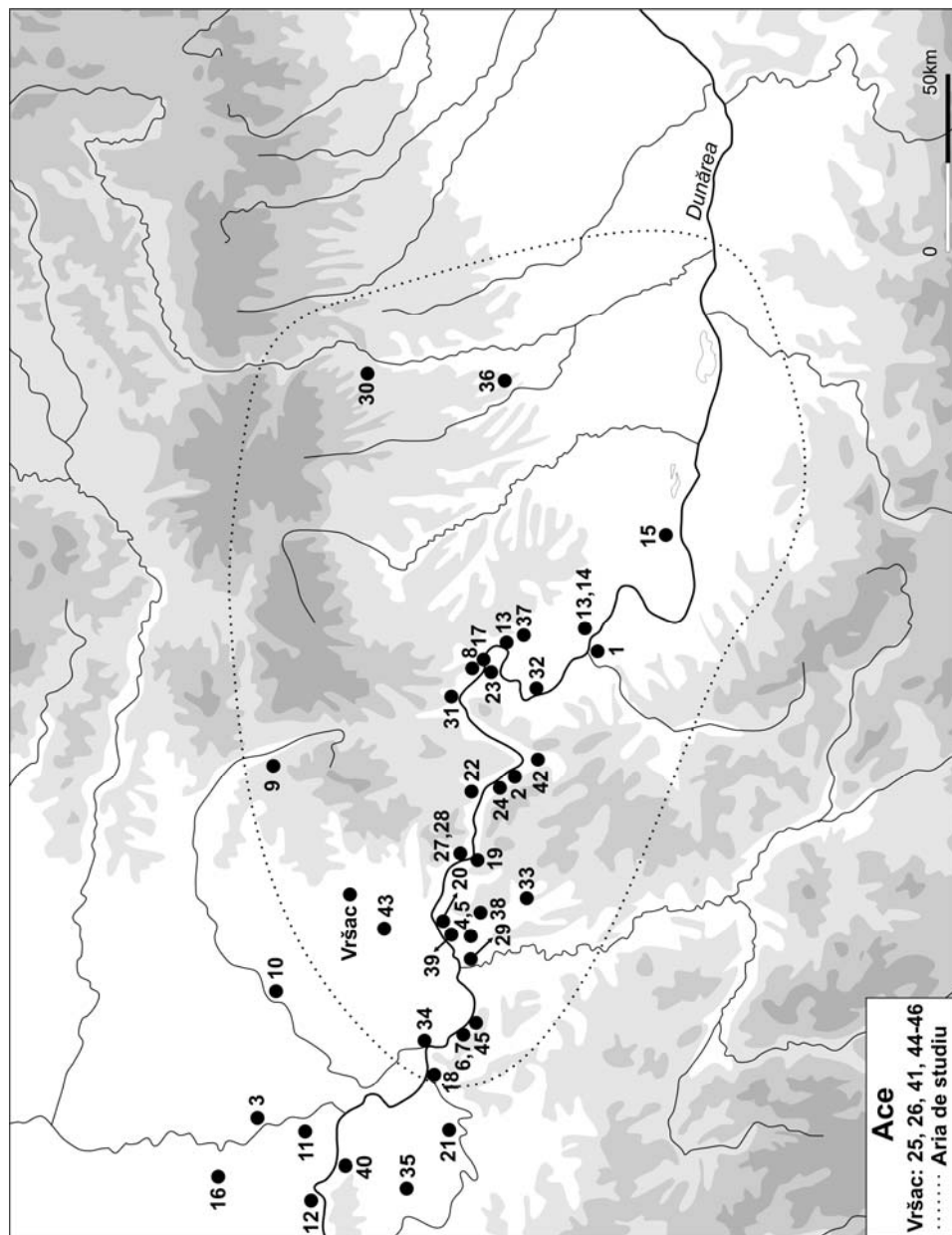
⁴² D. Berciu, *Die Verbicioara Kultur*, Dacia, NS, 5, 1961, p. 123-161.

⁴³ D. Popescu, V. Popescu, *Asupra tezaurului de la Ostrovul Mare*, SCIV, 6, 1955, 3-4, p. 865-881.

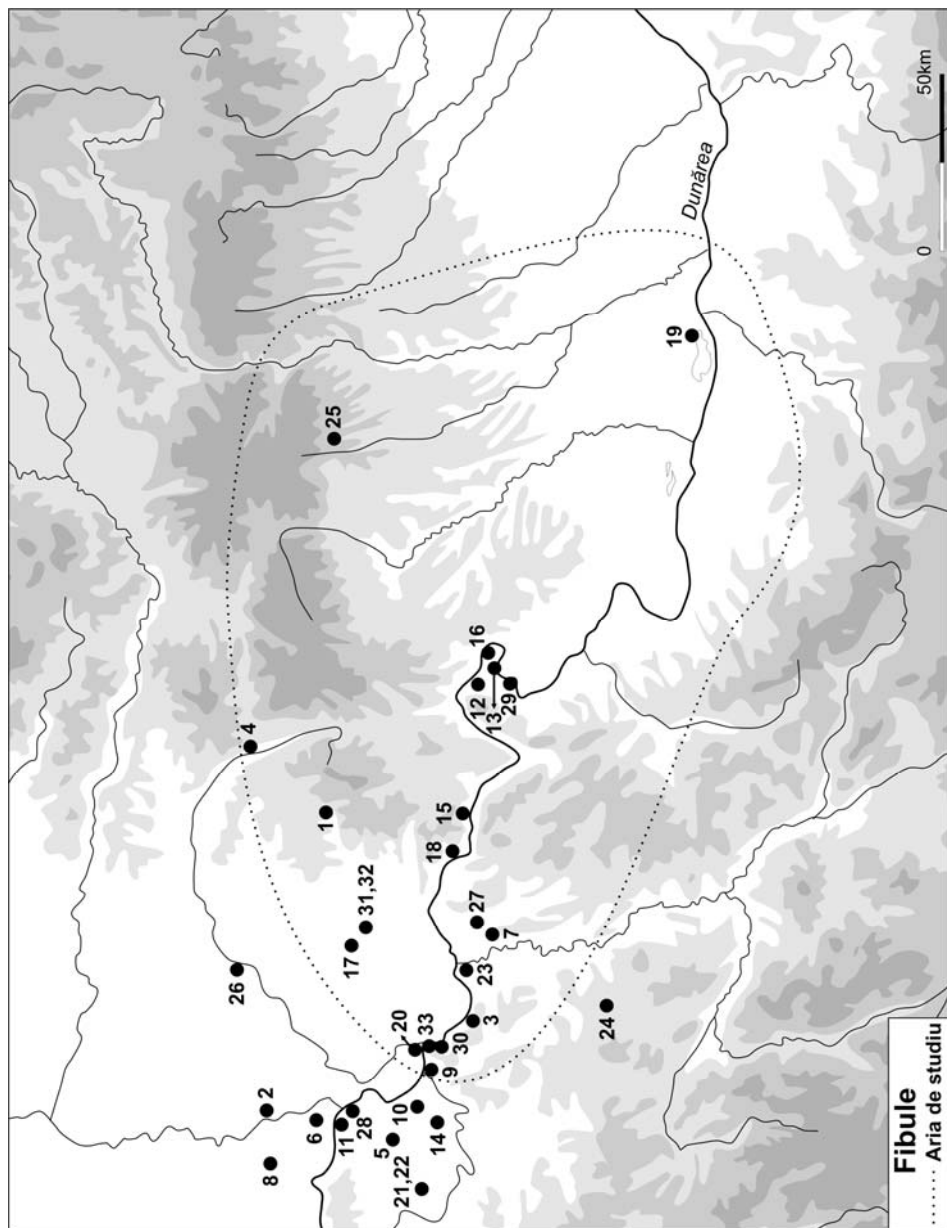
⁴⁴ D. Garašanin, *Katalog Metala*, Beograd, 1954, p. 10; H. Müller Karpe, *Handbuch der Vorgeschichte*, IV/2, München, 1980, p. 805, III, pl. 296/C.

Harta nr. 1

Harta nr. 2

Harta nr. 3